

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

MOPHATO 12

SETSWANA PUOTLALELETSO YA NTLHA (FAL)

PAMPIRI YA NTLHA (P1)

NGWANAITSEELE 2011

MADUO: 80

NAKO: 2 diura

Pampiri e, e na le ditsebe di le 13.

DITAELO

1. Pampiri e, e na le DIKAROLO di le THARO.

KAROLO YA A:	Tekatlhaloganyo	(30)
KAROLO YA B:	Tshosobanyo	(10)
KAROLO YA C:	Tiriso ya puo	(40)

2. Buisa ditaelo TSOTLHE ka kelotlhoko.
3. Araba dikarolo TSOTLHE.
4. Simolola karolo NNGWE le NNGWE mo tsebeng e NTŠHWA.
5. Thala mola morago ga karolo nngwe le nngwe.
6. Dinomoro tsa dikarabo di tlhagelele jaaka di ntse mo pampiring ya dipotso.
7. Tlogela mola mo magareng ga dikarabo tsa gago.
8. Kwala sentle ka mokwalo o o buisegang.
9. Tlhokomela mopeleto le popego ya dipolelo.

KAROLO YA A: TEKATLHALOGANYO**POTSO 1****1.1 Buisa temana e e latelang, mme morago o arabe dipotso.**

Shado ke mosadi yo o gasang lenaneo la dipuisano mo rading ya setšhaba. O tswa kwa Swaziland, mme o nna le morwae kwa Gauteng. Ke gofejane wa bana ba bararo go batsadi ba bona, mme o ne a tewa leina la Nomshado. Lona le kaya go nna lesego mo lenyalong, gonne o ne a tsholwa ka letsatsi la lenyalo la mongwe wa lesika. Mmaagwe e ne e le moroki mme rraagwe ena e le mogasa – metshameko. Shado o tsene kwa sekolong sa St. Mark kwa Swaziland mme a falola ditlathobho tsa seemo sa Ordinary. Thuto ya Swaziland e bopelletswe mo mokgweng wa thuto ya Engellane wa ditlathobho tsa Ordinary le Advanced level. Le fa a ne a rutiwa kaelo ya boiphedisio kwa sekolong, ga e a mo tswela mosola go le kalo. Morago ga go digela ditlutho tsa gagwe o ne a dira jaaka mokwaledi wa motsamaisi wa motseletsele wa disuphamakete.

Morago a tlogela, a ya go nna mogasa – dikgang wa radio. O ne a tlogela a ya kwa seteisheneng se sengwe sa radio kwa a neng a newa tšhono ya go gasa mananeo a dipuisano maitseboa mangwe le mangwe mo bekeng le go gasa lenaneo la jese la Sontaga. Tiro ya Shado ke ya bogasi le ya boletsa – direkoto, o tla go naya mmimo o o monate, le go go ngoka maikutlo. Ditlhogo tse a di tlhagisang mo seyaalemoweng tsotlhe di ama mathata a segompiono. A ka bua ka thibelakimo, a lebile mosola le masula a tsona, mathata a semolao, jalojalo.

"Ke dumela gore bagasi ba ba tlhotlwa ba tshwanetse go itse bareetsi ba bona. Tlhaloganyo ya gagwe e tshwanetse go bo e bulegile e bile a na le kitsokakaretso e e tseneletseng. Ka dinako tsotlhe o tshwanelwa ke go bo a itse gore o bua ka ga eng. O tshwanetse a netefatsa gore o gasa se bareetsi ba batlang go se reetsa, sengwe se se tla ngokang maikutlo a bona." O dumela gore go botlhokwa thata gore bagasi ba ele tlhoko dikakanyo tsa bareetsi. Dikarabelo di botlhokwa. "Tlotla bareetsi ba gago, ke bona ba go dirang mogasi yo o tlhotlwa."

Tiro ya radio e tletse kgaisano e le tota. Shado o tshwanetse go gaisana le diteishene tse dingwe tsa radio, bagasi ba tsona le mananeo ga mmogo le thelebišene. Nako ya gagwe e ntsi o e dirisetsa go dira dipatlisiso. Ke motho yo o elang diphetogo tlhoko mme ga a itlhokomolose ditlhogo tse di tshwenyang batho thata. A ka tswa a gasa nako e khutshwane fela tiro ya gagwe ke ya leruri.

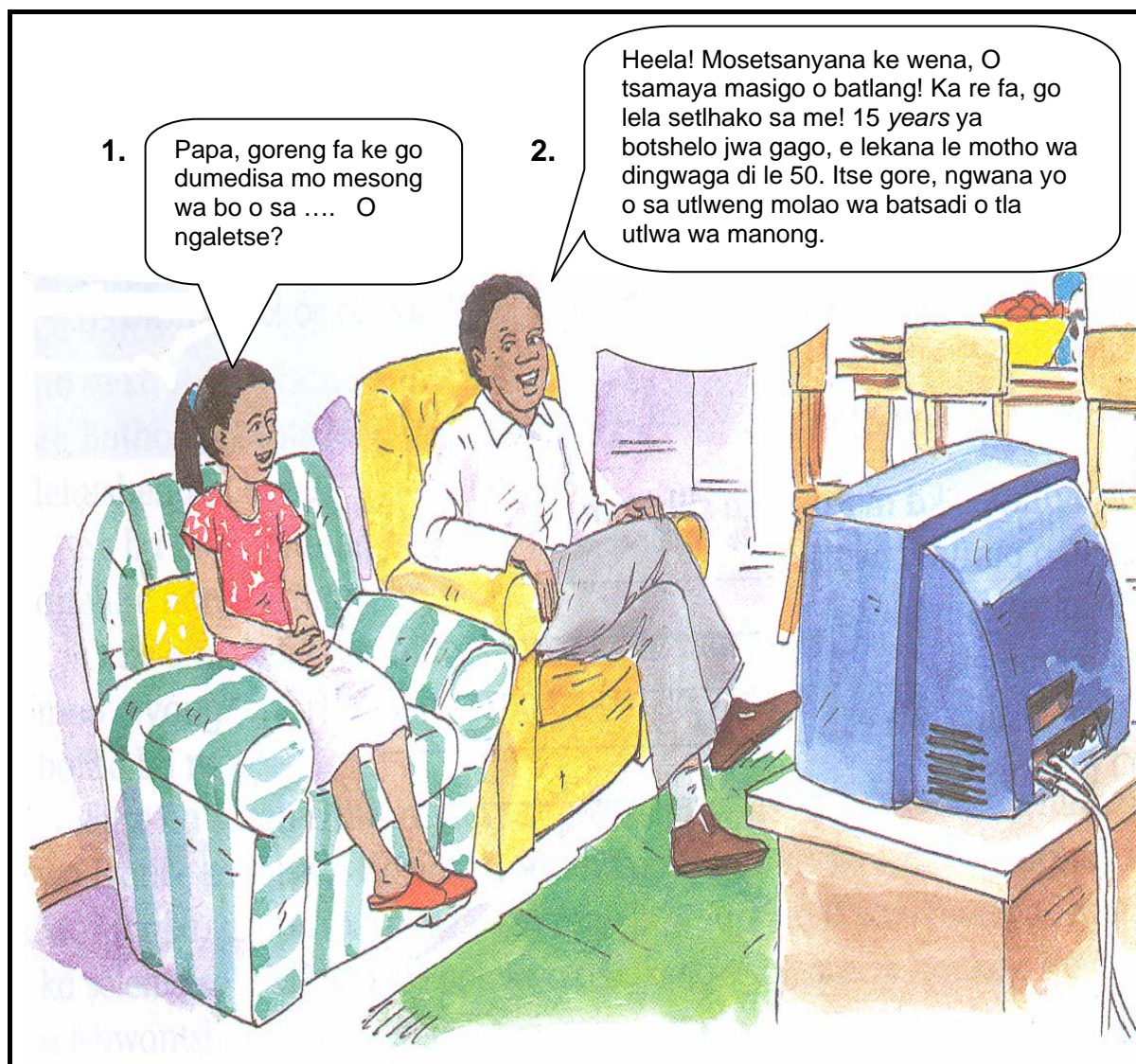
Sediriswasegolo sa gagwe ke lentswe la gagwe, le le senolang botho jwa gagwe, bothito le go rata metlae ga gagwe. O ne a tshwanelwa ke go tlathobiwa lentswe pele a dira mo rading. Lentswe la gagwe le ne la tlathobelwa ditlhokego tsa setegeniki. O ne gape a tlathobelwa kitso ya dipuo le kgono ya go akanyetsa ka bonako le ka nepagalo. Shado a re o rata tiro ya gagwe thata e bile e mo mading. "Ga ke eletse tiro ya ga ope. Nka sotlega mowa fa ke ka latlhegelwa ke tiro e. Ke ithuta dilo tse dintšhwa ka dinako tsotlhe!"

Ditiro tsa radio di farologane thata, mme di akaretsa bogasi, ditherisano le mananeo a borulaganyi le a tiragatso, ntle le tsa setegeniki. Dikgangtswelelopele le dikgang di tshwanetse go kwalwa, mmino wa rulaganngwa mme wa bolokiwa mo laeboraring. Bagasi ba katisediwa go dirisa didiriswa tsa setudiyo. Le fa go ntse jalo, sengwe le sengwe se ba batlang go se tlisa ba tshwanelwa ke go se ithuta ka bobona, e ka nna kitso ya mmino, dipuo, dikwalo kgotsa botaki. Shado o saenetse tumelelano ya ngwaga le seteišene sa gagwe sa radio. Fa mananeo a dipuisano a atlega, o tla kgona go ntshwafatsa tumelelano ya gagwe. Maikaelelo a gagwe ke go nna mogasi yo o tlhotlwa wa lenaneo le le atlegileng la dipuisano mo radiong. O dumela fa thuto e le bothokwa thata mme dikolo di tshwanelwa ke go nna le tshedimosetso e e maleba ka ga ditiro tse di farologaneng. Molaetsa wa gagwe go bašwa ke go re: "Reetsa pelo ya gago, e seng ya ga ope!"

[Le Re Tlhabetse, E Rapoo le ba bangwe]

- 1.1.1 Shado o falotse dithuto dife pele a ya go dira? (1)
- 1.1.2 Nomshado fa a tla go dira mo Gauteng o ne a tswa kwa lefelong lefe? (1)
- 1.1.3 Tiro ya ntlha ya ga Shado e ne e le go dira eng? (2)
- 1.1.4 Ke dinaga dife tse PEDI tseo dithuto tsa tsona di tsamaisanang? (2)
- 1.1.5 Batsadi ba ga Shado ka bobedi ba ne ba dira ditiro tsa mofuta ofe? (1)
- 1.1.6 Go tlile jang gore Shado a tewe leina la Nomshado? (2)
- 1.1.7 Ke dilo dife tse PEDI tseo Shado a neng a di tlhatlhobelwa pele a dira mo radiong? (2)
- 1.1.8 Maikaelelo a ga Shado mo tirong ya gagwe ya bogasi ke afe? (2)
- 1.1.9 Fa o lebile goreng Shado a dirisa nako e ntsi go dira dipatlisiso? (2)

1.2 Lebelela setshwantsho se se latelang, mme morago o arabe dipotso.

[E Fetoletswe go tswa go: *Kganya*, A M Molibedi le ba bangwe]

1.2.1	Kgolagano magareng ga batho ba babedi ba, ke eng?	(1)
1.2.2	Mosetsana yo, o na le dingwaga di le kae?	(1)
1.2.3	Goreng fa a tshwantshiwa le motho wa dingwaga di le 50?	(1)
1.2.4	Dirisa lefoko le le maleba boemong jwa "papa".	(1)
1.2.5	Feleletsa polelo e "goreng fa ke go dumedisa mo mesong wa bo o sa ..."	(1)
1.2.6	Ke maikutlo a a jang a mmui a a senolang fa a re: "Heela" le "mosetsanyana"?	(2)
1.2.7	Mmui o kaya eng fa a re: "ngwana yo o sa utlweng molao wa batsadi o tla utlwa wa manong."?	(2)

- 1.2.8 Ke eng se se tlhotlheleditseng mmui go bua mafoko a a fa go 1.2.7? (2)
- 1.2.9 A ke basetsana fela ba ba sa tshwanelang go tsamaya bosigo? Tshegetsa karabo ya gago. (2)
- 1.2.10 Go ya ka wena, maitsholo a bana a tshwanetse go nna jang? (2)

PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: TSHOSOBANYO**POTSO 2**

Buisa temana e e latelang ka kelotlhoko, mme morago o e sosobanye ka mafoko a gago. Boleele e nne mafoko a a ka nnang 60–70. Tshosobanyo e kwalwe ka dintlha. Tlhokomela gore o se fete palo ya mafoko a a neilweng mme kwa bofelong o neye palo ya mafoko a o a kwadileng.

Thompson Mbhalati o tlogetse sekolo morago ga gore a retelelwe ke go falola kereiti ya borobedi. Le fa go le jalo, go dira ka thata le talente ya gagwe ya go dirisa kakanyo di mo neile sengwe le sengwe se a neng a ka se eletsa. Ga jaana o ipela ka mosadi yo a mo ratang, bana, ntlo e ntle le kgwebo.

Go mo tsere nako e telele go fitlhelela se a neng a se batla. Dingwaga di le someamabedi morago ga go tlogela sekolo, o dirile kwa Gauteng mo hoteleng mme morago a nna moagi. Ka nako eo botshelo bo ne bo le bokete mme a thusiwa ke mosadi wa gagwe yo o neng a dira mo polaseng. Morago ga go nna le setsha, ke fa a simolola kgwebo ya go foroma ditena gaufi le noka e e fetang ka fa thokonyana ga motse.

Kwa tshimologong Thompson o semeletse jalo a le nosi a dirisa keriibana ya gagwe go gelela metsi. Bana ba gagwe ba ne ba mo thusa morago ga sekolo. Kwa bofelong mosadi wa gagwe o ne a tlogela tiro mme a kopanya diatla le ena. Tšhelete ya go reka magala a go besa ditena e ne e seyo ke ka moo a simolotseng ka go dirisa molelo wa dikgong tse a neng a di rema kwa nageng. Le fa batho ba ne ba mo tshega, Thompson le mosadi wa gagwe ga ba ka ba ineela. Morago ga ngwaga dilo di ne tsa simolola go fetoga. O ne a simolola go bona thologelo ya batho ba ba batlang ditena. Ka jalo o ne a tshwanelwa ke go thapa badiri ba babedi go matlafatsa tiro ya gagwe. Fa kgwebo ya gagwe e ntse e gatela pele jalo, o ne a simolola go akanya ka go aga ntlo.

[Le re tľhabetse, EE Rapoo le ba bangwe]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: TIRISO YA PUO**POTSO 3**

Lebelela phasalatso e e latelang mme morago o arabe dipotso.

Monday to Thursday

00h00 - 03h00: Ikageng - Katlego Selebalo/ Noah Lentswe

03h00 - 06h00: Naledi ya Meso - Dan Sebokolodi/ Elisha Molefe

06h00 - 09h00: Realeboga - Oupa Motlhongtlhong/ Brown Mosiapo

09h00 - 12h00: Rearoganyakitso - Itumeleng Bahtane

12h00 - 15h00: Sosologa - Tebogo Hotane

15h00 - 18h00: Show-time - Bigboy Dingoko/ Nelly Moruni

18h00 - 19h00: Tsa fa Isong - Thabiso Moss

19h00 - 21h00: Tsa Pelo ya Gago - Modisaotsile Bantsheng / Lucky Komanisi

21h00 - 00h00: Maitiso - Godfrey Seattle/ Thapelo Matebesi

[E nopotswe go tswa go: Magazine wa Dikgang tsa Bokone Bophirima]

- 3.1 Naya leina la seyalemowa se se tshamekising mananeo a a fa godimo. (1)
- 3.2 Seyalemowa se o se neileng, se fitlhelwa mo porofenseng efe mo nageng ya Aforika Borwa? (2)
- 3.3 Bontsi jwa mananeo a o a neilweng a siana ka diura di le kae? (1)
- 3.4 Batsamaisi ba mananeo a seyalemowa ba bidiwang? (1)
- 3.5 Goreng seyalemowa se tshwanetse go phasalatsa mananeo a sona? (2)
- 3.6 Mo mananeong a o a neilweng ke lefe le le abetsweng nako e nnye? (1)
- 3.7 Goreng batho ba rata go dirisa thelebišene go gaisa seyalemowa. (1)

- 4.4 Leina 'Mosimane!' mo go 3, le dirisitswe jaaka eng? (1)
- 4.5 Kwala polelo e latelang mo tumelong:
Se mpolayeng! (2)
- 4.6 Se se dirwang ke mosimane mo setshwantshong, se ama matshelo a rona jang? (2)
- 4.7 Tlhopha karabo e e maleba. Go di gama o sa di tlapela ke go ...
A tshaba.
B makala.
C tsena mo kotsing.
D itumela. (1)
- [10]**

POTSO 5

- 5.1 Buisa temana e e latelang mme morago o arabe dipotso.

"Ao! E le gore o ntse o nnetse eng ka kgang e e kanakana?" Motlhatlhabi Baepi a botsa a gakgametse.

"Rre motlhatlhabi kgang ke ya batho ba le babedi." Boikhutso a bua a korakoretsa. "Mmaetsho, ke go solofetsa gore kgang e ke tla e batlisisa. Ke tla go itsise mo nakong e e sa fediseng pelo." Ga bua Baepi a baya letsogwana la mogala fa fatshe.

Ga go sepe se se sa kgonagaleng. Ee, batho ba bangwe ba letlhogonolo. Letlhogonolo le lona ga se lebelo. Sengwe le sengwe se na le nako ya sona. Se se sa feleng se a bo se tlhola. Ga se gantsi e re o le menateng o gopole gore tsatsi lengwe o tla bo o le mo botlhokong.

Mogokgo Boikanyo o ne a itsege ka matlhagatlhaga a gagwe. Batsadi, barutabana gammogo le barutwana ba ne ba mo rata. Motho ke yoo, o itse go bua. Loleme o rwele lo lo borethe. Fa a ne a bua, go ne go sala fela fa a ka fetola bontsho go nna bosweu. Magatwe a a fofakang mo motseng mo, ga a mo tshwanele. E tla re re re ke dipitse, re di bone ka mebala.

Mogaetsho, Boikanyo go bolelwang ka ga gagwe, ena le morutabana Boikhutso e ne e le mathe le loleme. Go fetile dingwaga bomaratahelele ba emetse go amogela dikarata tse di reng Mme le Rre Moketekete, le laletswa go tla lenyalong la ga B le B. Ke gore Boikanyo le Boikhutso. Kae? Ba beile diatla phatleng. Se se rileng ba di beye foo, se bile sa re ba di tlose. Ba ne ba sa itire, ba ne ba lapile.

[Molaetsa, SS Mokua]

- 5.1.1 Letlhalosi le le thaletsweng ke la mofuta ofe?

Mogokgo Boikanyo o ne a itsege ka matlhagatlhaga a gagwe. (1)

5.1.2 Mabotsi a a latelang a dirisiwa fa go batla go itsewe eng?

- (a) Eng? (1)
(b) Kae? (1)

5.1.3 Dirisa leina Boikhutso mo polelong e o e itlhametseng mme bokao bo farologane le jwa temana. (2)

5.1.4 Naya makaelagongwe a mafoko a a latelang go tswa mo temaneng mme o dirise dikarabo tsa gago mo dipolelong.

- (a) Mabogo (2)
(b) Lesego (2)

5.1.5 Tlhopha **tlhaloso** e e siameng mo KHOLOMONG ya B.

KHOLOMO A	KHOLOMO B
Go nna loleme lo borethe.	A Go utlwana B Go itse go bua C Go rata maaka D Go bua ka batho

(1)

5.1.6 Kwala polelo e e latelang mo kganetsong.

Ee, batho ba bangwe ba letlhogonolo. (2)

5.1.7 Fetolela polelo e e latelang mo go pakatlang.

Kgang ke ya batho ba babedi. (2)

5.2 Lebelela ditshwantsho tse di latelang mme morago o arabe dipotso.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

[Matlhasedi, Mojaki Mogapi le Kelebile Mohulatse]

5.2.1 Tlhopha karabo e e nepagetseng. Lefoko "mosadinyana" le dirisitswe go kaya:

- A Lerato
- B Lenyatso
- C Boitumelo
- D Tlotlo

(1)

5.2.2 Naya bokao jwa lefoko mamphorwana go ya ka temana.

(1)

5.2.3 Fetolela puo e e mo setshwantshong sa 1, mo bongweng.

(2)

5.2.4 Kwala polelo e e latelang ka mokgwa o o siameng.

Di gore diaparo jang fela me ntse bona tsa.

(2)
[20]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 40
PALOGOTLHE: 80